

Column

NICO DIJKSHOORN

Dennie

Het lijkt leuk een Bekende Nederlander in huis te nemen, maar vergis u niet.

Sinds een week woont Dennie Christian, beter bekend als de beste vriend van Marsupilami, bij mij in huis. Ik heb weinig last van hem. Hij zit in de kleine slaapkamer, aan een bureau, nieuwe liedjes te neuriën. Soms, als ik heel lang niets hoor, dan ga ik even kijken en is hij half naast zijn bed in slaap gevallen. Op zijn bureau vind ik vaak wat flarden tekst, maar nooit meer een heel liedje.

Drie van die zinnen heb ik bewaard. Hier komen ze. 'Want gelukkig zijn dat is het grootste goed', 'De oliekachel van mijn vader staat nu roestig in de tuin' en 'Zeg maar dankjewel, zeg maar dankjewel, zeg maar dankjewel.'

Je zou dat tragisch kunnen noemen, die worsteling om nog één keer te doen waar hij zo goed in is, maar ik vind het juist ontroerend. Het zit nog ergens diep in dat schlagerlichaam, het woord dat rijmt op tuin, maar hij moet er nu echt voor werken. In mijn huis. Dat neemt niemand me meer af. Want zo werkt het tussen ons. Ik geef hem eten en schoon beddengoed en Dennie, die scharrelt op mijn verzoek zo Dennie Christan mogelijk door mijn huis.

Dit weekend heb ik hem mijn voortuin laten sproeien. Dat maakte indruk. Van sproeien is het niet gekomen, omdat hij bijna drie uur lang voor zogenaamd toevallig passerende burens Rosamunde heeft staan zingen. Ik keek zwijgend toe.

's Avonds, naast elkaar op de bank, werd het even ongemakkelijk. Ik vroeg hem of hij 'Wij zijn twee vrienden' voor me wilde zingen. Dat weigerde hij. Ik

hield vol. Ik zei: 'Hoeba, hoeba, hoeba?' maar hij wilde de zin niet afmaken. We keken zwijgend naar *Zomergasten* en precies op het moment dat ik mij iets naar voren boog, om Wilfried de Jong beter te verstaan, zei Dennie heel hard: hop, hop hop.

Laat dit een waarschuwing zijn voor andere mensen die een Bekende Nederlander in huis willen nemen. Het lijkt leuk, de

Soms, als ik heel lang niets hoor, dan ga ik even kijken en is hij half naast zijn bed in slaap gevallen

hele dag Meneer Kaktus om je heen. Je hoopt dat hij de hele dag in een te korte pyjama om je heen springt en schreeuwend door het huis holt. 'De vierde ronde! De vierde ronde!' Maar zo werkt het niet. Op het moment dat je ze liefderijk opneemt in je gezin, veranderen ze opeens in Gewone Nederlanders.

Een vriend van mij heeft twee maanden lang Gerard Cox in huis gehad. Die vrut twee keer per dag de ijskast leeg, ging op de bank liggen en vroeg hoe laat Feyenoord speelde. Ik ken ook iemand die dan in godsnaam maar, bij gebrek aan beter, de zoon van Ben Cramer in huis nam. Die heeft twee jaar lang kruiswoordraadsels zitten invullen aan de keukentafel.

Morgen wil ik verdomme een liedje. Een rijmend liedje. Ik wil dat Dennie voor me zingt. 'De oliekachel van mijn vader staat nu roestig in de tuin' en daar achteraan wil ik zoiets als 'Maar de gulle lach van een nieuw kleinkind, die voel je kriebelen in je kruin.' En anders: geen eten en naar bed.

Popcultuur

GESCHIEDENIS DE GROTE TREINROOF 50 JAAR LATER

Bridego Railway Bridge, in het gehucht Ledburn in Buckinghamshire, waar The Great Train Robbery in augustus 1963 plaatsvond.

Op 8 augustus is het vijftig jaar geleden dat de Britten werden opgeschrikt door een overval op de posttrein tussen Glasgow en Londen. The Great Train Robbery zou van een stel criminelen volkshelden maken.

Door Hans Bouman Illustraties Hilde Harshagen

Work

Een operatie uitgevoerd met militaire precisie door een stel vitale, ambitieuze arbeidersjongens die het vermolmd systeem te slim af was geweest. Zo ongeveer is de Grote Treinroof de geschiedenis ingegaan. Bij de recordroof waren geen vuurwapens gebruikt en viel maar één gewonde, die na twee dagen het ziekenhuis uit mocht. Toen de treinrovers – de meesten al vrij snel, anderen na wat langere tijd – werden opgepakt, wachtten hen extreem lange gevangenisstraffen. Dertig jaar cel voor wat eigenlijk niet meer dan een illegale financiële transactie was geweest! Een golf van publieke verontwaardiging trok door de Britse natie.

Hoe groot de faam van The Great Train Robbery in de loop der jaren is geworden en gebleven, blijkt uit de talloze verwijzingen overal in de populaire cultuur. In de Bondfilm *Thunderball* claimt SPECTRE door de treinrovers te zijn geconsulteerd, in de Beatles-film *Help!* maakt John Lennon een grap over de roof en in haar Miss Marple-detective *At Bertram's Hotel* knipoogt Agatha Christie ernaar.

Recordbuit

Van de bij de Great Train Robbery buitgemaakte 2,6 miljoen pond – vandaag de dag zou de buit ruim 53 miljoen euro zijn – is uiteindelijk nog geen 400 duizend teruggevonden. Waarschijnlijk zijn de meeste treinrovers erin geslaagd het geld op een veilige plek te verbergen. Geschat wordt dat de meeste betrokkenen ongeveer 143 duizend pond aan de Crime of the Century overhielden. Sommigen kregen een 'drinking fee': een paar duizend pond voor hand- en spandiensten.

Foto Getty

★ WILLIAM BOAL (1913-1970)

Geen treinrover, wel veroordeeld. Was een snookervriend van de latere treinrover Roger Cordrey. Stemde toe toen Cordrey hem in augustus 1963 vroeg bij hem te kunnen onderduiken, en werd zo verdachte. Werd jaren later door alle treinrovers een 'een tragisch slachtoffer van gerechtelijke dwaling' genoemd, maar kreeg toen hij tijdens de rechtszaak zijn onschuld bepleitte geen enkele steun van hen. Werd veroordeeld tot 24 jaar gevangenisstraf en stierf in de gevangenis aan een hersentumor.

★ JACK MILLS (1905-1970)

Werd bij de treinroof neergeslagen met een metalen staaf en verwondde zich verder bij het neervallen. Herstelde volgens zijn familie nooit echt van zijn kwetsuren. Toen bekend werd dat Carmian Biggs, de vrouw van Ronnie, 65 duizend pond had ontvangen om haar verhaal in *The Sunday Mirror* te doen, terwijl Mills van de Britse spoorwegen slechts 250 pond compensatie voor zijn verwondingen had gekregen, begon *The Daily Mail* een lezersactie die ruim 34 duizend pond opbracht. Hij stierf kort daarop aan lymfeklierkanker.

★ GORDON GOODY (1930)

Meest charmante en charismatische van de treinrovers, maar ook meedogenloos en keihard. Had als dekmantel voor zijn criminele activiteiten een dameskapsalon waar hij met veel succes de playboy uithing, maar woonde bij zijn oude moeder in huis. Werd door de politie wegens zijn slimheid een 'criminal sergeant-major' genoemd. Is voor zover bekend de enige treinrover wiens criminele loopbaan werkelijk financieel succesvol kan worden genoemd.

★ BUSTER EDWARDS (1931-1994)

Minder aardig en een stuk gezetter dan Phil 'Groovy Kind of Love' Collins in de film *Buster*. Slaagde er na de treinroof drie jaar lang in uit handen van justitie te blijven. Voegde zich in 1964 met vrouw en dochter bij Reynolds in Mexico. Maar June Edwards kon niet aarden en keerde terug naar Engeland, waarna Buster haar volgde. Dreef na zijn vrijlating jarenlang een bloemenstal nabij Waterloo Station. Pleegde in 1994 zelfmoord, mogelijk om aan een nieuwe gevangenisstraf wegens fraude te ontkomen.

★ BRUCE REYNOLDS (1931-2013)

Een beetje de romanticus van het gezelschap treinrovers. Presenteerde zich naar buiten als de 'leider' en het 'meesterbrein' van de Grote Treinroof. Vluchtte na de roof naar Mexico en vervolgens naar Canada en Frankrijk om uiteindelijk in 1968 in Torquay te worden gearresteerd. Kwam in 1978 vrij, maar zat daarna nog drie jaar vast wegens handel in amfetamine. Publiceerde in 1995 zijn autobiografie *Crossing the Line*. Zoon Nick is lid van de popgroep Alabama 3. Hun 'Woke Up This Morning' was de herkenningmelodie van The Sopranos.

★ RONNIE BIGGS (1929)

Als crimineel een kleine jongen vergeleken met Reynolds, Edwards en Goody. Ontsnapt in 1965 uit de gevangenis en vluchtte naar Brazilië, waar hij een heuse cultstatus opbouwde. Keerde 'vrijwillig' terug naar Groot-Brittannië toen er in 2001 uiteindelijk een uitwisselingsverdrag werd gesloten en zat vervolgens tot 2009 in de gevangenis. Is na een reeks hersenbloedingen thans zwaar invalide.

King class heroes

Er zijn popsongs over de treinroof, Ronnie Biggs hield aan zijn faam als treinrover een bescheiden muzikale loopbaan over, onder meer met de Sex Pistols, en computerspellen als *Runescape* en *Starcraft 2* hebben 'The Great Train Robbery' als opdracht. En natuurlijk zijn er talloze boeken, theaterstukken en films met de treinroof als onderwerp, waaronder *Buster*, met Phil Collins in de hoofdrol.

Het plan voor de Grote Treinroof begint als Buster Edwards en Gordon Goody, beiden actief in het Londense criminele circuit, horen over de *Traveling Post Office*, de posttrein die elke nacht van Glasgow naar Londen rijdt. Er worden grote hoeveelheden geld in vervoerd, vooral na een Bank Holiday-weekend. Dat geld bevindt zich altijd in de tweede wagon, de High Value Package coach. Er is geen speciaal beveiligingspersoneel op de trein aanwezig, alleen gewone PTT-ambtenaren, die de post verzamelen en sorteren die in Glasgow en op tal van tussenstations aan boord komt.

De mannen bespreken de informatie met een maat, Bruce Reynolds. De drie hebben nog niet zo lang daarvoor

succesvol met elkaar samengewerkt toen ze, met enkele andere vrije jongens, een geldtransport van de Britse luchtvaartmaatschappij BOAC wisten te kapen. De overval was in minder dan drie minuten gepiept en kenmerkte zich door zorgvuldige planning, nauwkeurige timing en gedisciplineerde uitvoering.

Omdat een treinroof een gecompliceerde onderneming is, waarbij de taken strikt moeten worden verdeeld, groeit de bende in de loop van de voorbereidingen steeds verder uit, uiteindelijk tot zestien leden. Met informanten en klusjesmannen erbij zijn in totaal zelfs twintig man bij de plannen betrokken.

De treinrovers besluiten dat ze de trein zullen laten stoppen in de buurt van een brug, zodat ze hun vluchtwagens vlakbij het spoor kunnen neerzetten. Die brug wordt Bridego Bridge bij het dorpje Ledburn in Buckinghamshire, ongeveer zestig kilometer ten noorden van Londen.

Ze vinden een te koop staande boerderij, Leatherslade Farm, die via allerlei landelijke weggetjes op een uur rijden van de brug ligt. Hier zullen ze na de overval een tijdlang onderduiken en

vervolgens een voor een huns weegs gaan.

Op de vroege ochtend van 8 augustus, tegen 3.00 uur, nadert de twaalf rijtuigen tellende *Traveling Post Office Bridego Bridge*. De bende is vanuit Leatherslade Farm in drie groen geschilderde voertuigen naar de brug gereden. Iedereen is in militair tenue: komen ze iemand tegen, dan zijn ze militairen op nachtoefening.

Om de trein te laten stoppen, wordt het groene seinlicht onklaar gemaakt en wordt het rode met batterijen geactiveerd. Als de trein stopt en de tweede machinist uitstapt, wordt hij door enkele treinrovers overvallen, terwijl anderen de locomotief binnengaan om eerste machinist Jack Mills te grazen te nemen. Deze verzet zich en wordt met een metalen staaf op het hoofd geslagen. Hij zal er veertien hechtingen aan overhouden.

Terwijl dit plaatsvindt, zitten elders in de trein ongeveer zeventig ambtenaren braaf enveloppen te sorteren. Er bestaan geen communicatielijnen tussen de locomotief en de rest van de trein. Om zo weinig mogelijk last van hen nog onwetende beambten, wor-

den de laatste tien rijtuigen losgekoppeld.

Nu moeten de locomotief en de twee resterende rijtuigen, waaronder die met het geld, 1.100 meter verderop worden gereden, naar Bridego Bridge. Hiervoor heeft Ronnie Biggs – die laag in de hiërarchie staat, maar de beroemdste treinrover zal worden – een gepensioneerde machinist opgedoken. Deze blijkt echter geen ervaring te hebben met dit type diesellocomotief en krijgt de trein niet in beweging.

Even dreigt het hele plan in duigen te vallen, maar uiteindelijk is Jack Mills, ondanks zijn hoofdwonden, voldoende bij zijn positieven om de trein, onder dreiging van meer klappen, alsnog naar de brug te rijden. Daar worden de vier postbeambten in de geldwagon uitgeschakeld. De benedeleden vormen een keten van de trein naar hun vrachtauto en geven elkaar de zakken door. In 30 minuten is de klus klaar.

In de uren die volgen, begint het langzaam tot de spoorwegen, de posterijen en de politie door te dringen wat er is gebeurd. Volgens de eerste ramingen zouden de treinrovers wel eens 160 duizend pond kunnen hebben

buitgemaakt. In de uren en dagen die volgen, gaan die schattingen snel omhoog: een half miljoen, een miljoen, misschien wel meer...

In de loop van de dag maakt de politie bekend dat ze alle boerderijen die zich binnen een half uur rijden van Bridego Bridge bevinden zullen onderzoeken. Door een misverstand worden die 30 minuten door de pers vertaald als '30 mijl'.

Omdat Leatherslade Farm zich op 28 mijl van de brug bevindt, voelen de treinrovers, die de nieuwsberichten via de radio volgen, zich plotseling bedreigd. Ze besluiten de boerderij te verlaten, en doen wat halfhartige pogingen hun sporen uit te wissen – niet iedereen heeft zich gehouden aan de afspraak permanent handschoenen te dragen – en regelen nieuw vervoer. Want het is via getuigenverklaringen inmiddels bekend dat de bende zich bij de overval vermoedelijk heeft bediend van drie legergroene voertuigen. Het overhaaste vertrek en de voorbereidingen ervan, blijft in de omgeving niet onopgemerkt. Hier wreekt zich het feit dat alle benedeleden *city slickers*

➔ Lees verder op pagina V10

Binnenkort op de BBC

BBC One is ter gelegenheid van het jubileum bezig met een tweeluik over de roof; deel 1, *A Robber's Tale*, met Luke Evans en Jack Roth in de hoofdrollen, gaat over de overval; deel 2, *A Copper's Tale*, gaat onder leiding van acteur Jim Broadbent over het spoorwerk van de politie. Dat dit een prestigieuze productie is blijkt alleen al uit het feit dat de BBC heel geheimzinnig doet over de uitzenddatum ('later this year', meldt de BBC ons - ooit was het idee om de reeks rond de jubileumdatum uit te zenden).

→ Vervolg van pagina V9

zijn met het naïeve idee dat een tussen de bomen verscholen boerderij op het platteland veiligheid betekent. Maar juist op het platteland valt elke afwijking van de gewone gang van zaken op. De burens worden 's nachts wakker van het drukke autoverkeer. Wat is er toch aan de hand op die pasverkochte boerderij, waar allemaal mannen rondhangen die zeggen bouwvakkers te zijn, druk bezig met een broodnodige renovatie?

De man die door de treinrovers is betaald om na hun vertrek alle sporen uit te wissen en de boerderij in brand te steken, komt niet opdagen en als de politie vijf dagen na de overval bij Leatherslade Farm arriveert treffen ze daar tal van aanwijzingen, waaronder een rijkdom aan vingerafdrukken. 'Ik was verbijsterd dat zulke ervaren misdadigers zo slordig waren geweest', aldus politiedetective Jack Slipper van de befaamde Flying Squad, de Londense misdaadpolitie, als hij later terugblikte op de zaak.

Al op 22 augustus volgt de eerste arrestatie en als in januari 1964 de rechtszaak

Toen begin 1964 het proces tegen de treinrovers begon, vergaapten veel mensen zich aan de stijlvolle kleding van hun echtgenotes

begint, zitten negen van de zestien treinrovers plus één van de informanten achter de tralies. Vier anderen zullen tussen 1965 en 1968 worden gearresteerd. Drie treinrovers en drie figuren die zijdelings de bij overval betrokken waren, waaronder de gepensioneerde treinmachinist, zijn nooit gevonden.

Als de rechter uitspraak doet, staat half Engeland op zijn kop. Hoewel twaalf jaar de gebruikelijke straf is voor dit type misdrijven, krijgen de meeste verdachten dertig jaar gevangenisstraf. En omdat de Britse rechtssysteem anno 1964 nog geen voorwaardelijke vrijlating kent, moeten ze de volle tijd uitzitten. Nu ze worden opgezadeld met gevangenisstraffen die eerder bij moordzaken horen, zijn de treinrovers voor veel mensen eerder slachtoffers dan misdadigers.

Van meet af aan kunnen de bendeleden op veel sympathie rekenen van de Britten. Buiten de klappen die machinist Jack Mills kreeg, is de overval vrij gewelddoos verlopen en veel Britten vinden het stiekem - best leuk hoe een groepje gewone volksjongens 'het systeem' een loer heeft gedraaid.

Daags na de overval verschijnen op televisie keurige burgers die verklaren dat ze de rovers 'jolly good luck' toewensen. Voor veel mensen is de treinroof 'het grootste avontuur sinds de Dam Busters', een befaamde episode tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Als de meeste treinrovers in de loop van 1963 daarna worden opgepikt, kunnen zelfs politiemensen van de Flying Squad nauwelijks bewondering onderdrukken voor het feit dat 'een stel doodgewone Zuid-Londense penosejongens een hele trein hadden weten te stelen'. Een plaatselijke agent uit Buckinghamshire: 'Wij hadden ontzag voor ze.'

Door de jaren heen neemt de bewondering voor de treinrovers alleen maar toe. Als Ronnie Biggs in 1965 erin slaagt uit de gevangenis te ontsnappen en via Spanje en Australië naar Brazilië vlucht,

wordt hij een heuse cultfiguur. Omdat Brazilië en Groot-Brittannië geen uitwisselingsverdrag hebben, kan Biggs er openlijk de Grote Treinrover uithangen, en dat doet hij dan ook. Hij laat zich met glazen pina colada filmen op Copacabana, poseert tegen betaling met toeristen en verkoopt T-shirts en koffiebekers met zijn naam erop.

Biggs oefent een grote aantrekkingskracht uit op mensen met anti-establishmentgevoelens en het is geen toeval dat hij als gelegenhedszanger optreedt met leden van de Sex Pistols en de Duitse punkband Die Toten Hosen.

De mythische status van de treinrovers is nog altijd een geliefd studieonderwerp van historici en sociologen. De meesten zijn het erover eens dat de populariteit van de boeven een veranderende houding bij het Britse publiek weerspiegelt, zoals die zich rond 1963 aan het ontwikkelen was.

Er was, na de oorlog en de door schaarste gekenmerkte jaren vijftig, voorzichtig een nieuw materialisme aan het ontstaan, gevoed door steeds nadrukkelijker aanwezige reclame-uitingen. Mensen droomden van een televisie, een auto, een eigen huis: zaken die binnen bereik leken, maar dat vaak niet waren. Toen begin 1964 het proces tegen de treinrovers begon, vergaapten veel mensen zich aan de stijlvolle kleding van hun echtgenotes. Dat hadden die toch maar mooi voor elkaar!

1963 wordt achteraf beschouwd als een overgangsmoment tussen de volgzzaamheid van de jaren vijftig en rebelse sixties. De Beatles waren in opkomst, Swinging London en de minirok kwamen eraan en het schandaal rond de Britse minister Profumo had het vertrouwen in de Britse elite geschaad. In deze context werd de treinroof gezien als een daad van het gewone volk tegen het verrotte establishment.

Schrijver Pierce Paul Read ging zelfs zo ver om te suggereren dat je 'de treinrovers vanuit poëtisch oogpunt zou kunnen omschrijven als de Saksen die nog steeds tegen de Normandiërs vechten.' Ook Ronnie Biggs verzond een mooie metafoor voor de treinroof: het was de 'Sixtiense Kapel' onder de misdaden.

In de talrijke documentaires over de Great Train Robbery klinkt niet zelden John Lennons *A Working Class Hero is Something to Be* op de achtergrond. En de Buster Edwards die Phil Collins in 1988 gestalte gaf in de film *Buster* heeft weinig van de botte beroepsrimineel uit de werkelijkheid, maar is een gevoelige *family man* met het hart op de juiste plaats.

De laatste jaren is een reactie op deze mythologisering op gang gekomen. In de nog altijd voortvloeiende stroom documentaires, televisiedrama's, krantenartikelen en boeken wordt nu benadrukt dat de roofoverval minder met gezagsondermijning dan met hebzucht te maken had. En dat de meeste treinrovers geharde misdadigers waren, geen straatjongens met een neiging tot kattenkwaad.

Toen Bruce Reynolds in februari van dit jaar op 81-jarige leeftijd overleed, waren er in de Britse pers naast kleurrijke necrologieën ook snijdende columns te lezen. De dominee die Reynolds' uitvaart leidde, voelde zelfs de noodzaak zich te verontschuldigen voor het feit dat hij niet alleen nare dingen over de overledene ging zeggen. Hij begon de dienst met een citaat uit Shakespeare: '*Come to bury Caesar, not to praise him*'.

Vijftig jaar na dato zijn de Britse gevoelens over The Great Train Robbery wat genuanceerder geworden. Maar de herinnering eraan is nog altijd even levend.

Nieuws

POSTUUM WOUT VAN LIEMPT (1918-2013)

Theaterman

Theaterimpresario Wout van Liempt was 25 jaar de steun en toeverlaat van Wim Kan, en haalde The Beatles naar Nederland.

In Den Haag is eerder deze week op 95-jarige leeftijd theaterimpresario Wout van Liempt overleden. Van Liempt was niet alleen een van de eerste theatermanagers in Nederland, maar lange tijd ook een van de grootste. Hij was vooral bekend als de manager van cabaretier Wim Kan, met wie hij meer dan 25 jaar lang samenwerkte. Bekend is dat beide heren elkaar al die tijd met 'U' en met 'Meneer' aanspraken - Van Liempt gold daarom als een gentleman in het theatervak.

Van Liempt was een van de oprichters van het Nederlands Theater Bureau dat na de oorlog ruim honderd artiesten vertegenwoordigde. Ook was hij betrokken bij het naar Nederland halen van grote internationale artiesten waaronder The Beatles, Yves Montand, Edith Piaf, Duke Ellington en danser Rudolf Nurejev.

De carrière van Van Liempt begon in het café van zijn vader in Oudkarspel. Daar gebeurde naar zijn mening te weinig. Daarom

Wout van Liempt (l) Foto ANP

Bekend is dat Van Liempt en Kan elkaar altijd met 'U' en met 'Meneer' aanspraken

haalde de jonge Wout daar toentertijd populaire artiesten als Willy Derby en de Kilima Hawaiian naar toe. Tijdens oorlog was dit theatercafé voortdurend uitverkocht. Na de oorlog werkte Van Liempt samen met Lou Bandy en later dan met Wim Kan. Voor Kan was hij manager én chauffeur: hij haalde hem

's middags thuis op en reed hem 's nachts weer terug. Hij was ook de man die de legendarische spiekbriefjes voor Kan schreef en op het podium legde.

Tot op hoge leeftijd bleef Van Liempt actief in het theatervak en bemoeide zich op z'n eigen chique wijze met tal van zaken. Ver na zijn pensionering kwam hij in contact met André Rieu, die hem vroeg de boekingen van zijn wereldtournee te doen. Ook werkte hij samen met Henk van der Meijden, met wie hij het Russische Staatscircus naar Nederland haalde en later mede het Wereld Kerstcircus organiseerde.

Tot voor kort reed hij nog rond in zijn Jaguar en dineerde hij met vrienden en artiesten uit het vak - harde werker en levensgenieter die hij was. Onlangs nog bezocht hij met zijn zoon de voorstelling van Hans Klok in het Amsterdamse theater Carré. De plek die voor hem bijna een levenlang zijn favoriete werkplek is geweest.

Hein Janssen

POSTUUM GEORGE DUKE (1946-2013)

Jazz, rock en Brazilian, Duke kon alles

George Duke had naast jazztalent een goed pop- en rockgevoel, liet Frank Zappa zien: ze haalden het beste in elkaar naar boven.

Toetsenist, zanger en componist George Duke is maandagavond overleden in een ziekenhuis in Los Angeles. Duke groeide op met jazzmuziek. Hij studeerde piano en trombone en nam in 1966 zijn eerste album als bandleider op, *George Duke Quartet Presented By The Jazz Workshop*. Hierop viel al te horen dat Duke zijn oren graag buiten de gebaande jazzpaden te luisteren legde. Maar het blijft de vraag in hoeverre Duke zich zou profileren als een van de meest veelzijdige toetsenisten van de laatste vijf decennia als hij in 1970, na een samenwerking met violist Jean-Luc Ponty, niet door Frank Zappa was opgemerkt.

Aanvankelijk voelde Duke zich diep beledigd toen Zappa hem wat kinderachtige wijsjes liet spelen en vooral zingen. 'Ik bedoel, ik kom uit de jazz', reageerde hij. Maar Zappa had het goed gehoord, Duke had behalve jazztalent ook een uitstekend pop- en rockgevoel.

Zappa liet hem al snel regelmatig de leadvocals voor zijn rekeningen nemen, wat Duke als zanger enorm heeft gevormd. De heren bleken op platen (en de vele livebootlegs) van Zappa uit de jaren 1970-1975 het beste in elkaar naar boven te halen. Samen componeerden ze *Uncle Remus* (Apostrophe,

George Duke Foto ANP

Duke was diep beledigd toen Zappa hem wat kinderachtige wijsjes liet spelen

1973) terwijl het door Duke gezongen *Inca Roads*, openingsnummer van *One Size Fits All* (1975) tot de hoogtepunten uit beider carrières mag worden gerekend.

Tijdens een tournee van Zappa's Mothers Of Invention ontmoette Duke drummer Billy Cobham met wie hij in 1976 het baanbrekende live-album *Live On Tour In Europe* zou uitbrengen. In Duke's woorden een poging de fusion-jazz te laten ontsnappen aan de toene-

mende abstractie, notendichtheid en demonstraties van virtuositeit waaraan het genre in zijn uren ten onder dreigde te gaan.

Duke wilde wat meer lucht en humor in de elektrische jazzmuziek van die tijd toelaten. Iets dat hij bij Zappa, wiens band hij in 1975 had verlaten, had geleerd.

Een ander hoogtepunt uit Duke's lange maar veel te abrupt beëindigde loopbaan, was de plaat *A Brazilian Love Affair*, uit 1980. De Fender Rhodes en zijn zachtaardige stem bleken bij uitstek geschikt voor Braziliaans getinte muziek. Zo introduceerde Duke de meer naar pop dan naar jazz neigende muziek aan een nieuw publiek.

Ook door de samenwerkingen met Stanley Clarke, met wie hij regelmatig te gast was op North Sea Jazz, werd Duke vaak uitgedaagd om te excelleren, waar hij zich op veel van zijn solo-platen er nogal eens makkelijk van afmaakte.

Tragisch genoeg is het vorige maand verschenen *Dreamweaver* wel weer een plaat waaraan hij veel zorg heeft besteed. Opgedragen aan zijn vrouw Corine, die een jaar geleden aan kanker overleed, bestrijkt dit album - waarop ook Stanley Clarke te horen is - het hele muzikale spectrum van Duke's bijna een halve eeuw durende loopbaan.

Gijsbert Kamer